

Nr 600

Av herr Hæggbloom m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 148, angående statligt stöd till jordbrukets rationalisering, m. m.

I en motion med anledning av proposition nr 147 har vi uttryckt vårt beklagande över att jordbruksministern inte sört för att jordbrukets nu aktuella stora problem kunde bli föremål för överläggningar inom vidaste möjliga krets av intressenter och sakkunniga. Ett sådant önskemål gäller inte endast vissa detaljer i prissättningspolitiken utan i minst lika hög grad det statliga stödet och målsättningen i fråga om jordbrukets rationaliseringsverksamhet, varom förslag framlägges i proposition nr 148.

Jordbruksministern framlägger där förslag till ny målsättning för den yttre och inre rationaliseringen och beträffande stöd åt skogsodling på odlad jord samt diskuterar frågan om skogskomplettering och tar även upp frågan om jordbrukets driftsrationalisering. Att dessa frågor intimt berör varandra framgår av att de behandlas i samma proposition. Propositionens förslag bygger dock inte på någon samlad översyn av hela problemet.

Den inre rationaliseringen har i detalj varit föremål för översyn inom jordbruksanslagsutredningen, som därvid samrått med lantbruksstyrelsen. I fråga om målsättningen för den yttre rationaliseringen hänvisar jordbruksministern emellertid endast till »den nyligen träffade överenskommelsen angående prissättningen å jordbrukets produkter för tiden intill den 1 september 1965». För åstadkommande av enighet om denna överenskommelse har normjordbrukens införande som jämförelseinkomst efter 1965 använts som bytesobjekt utan att något redovisats i fråga om vilka möjligheter som kan föreligga för nyskapande av sådana jordbruk eller vilka åtgärder som därvid i första hand behöver vidtagas.

I fråga om skogsodling på odlad jord har utredning verkställt av lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen, och deras förslag har sedan varit föremål för remissbehandling. Jordbruksministern har i denna punkt underlag för sin framställning. Men i fråga om skogskomplettering har jordbruksministern lagt jordrationaliseringsutredningens förslag helt åt sidan och nöjer sig med att konstatera, att »den i vissa områden önskvärda kompletteringen av brukningsenheter med skog synes också praktiskt helt kunna ske inom bondeskogsbrukets ram och med utnyttjande av de marktillgångar, som för närvarande finnes hos eller kommer att förvärfvas av lantbruksnämnderna». Av jordrationaliseringsutredningens viktiga förslag

om finansiering av skogskomplettering, vilka förslag i stort sett gillats av remissinstanserna, spåras ingenting i propositionen. Jordbruksministern diskuterar endast försäljningen från domänverkets skogar och stannar där vid en diskonteringsfaktor och villkor i övrigt, som torde vara föga stimulerande, samt vid nu gällande regler för amorteringstid.

Vad i propositionen anföres om driftsrationalisering tycks inte heller bygga på något utredningsunderlag. Av de välmentade och naturligtvis riktiga råden om nyttan av insättande av olika produktionsbefrämjande faktorer dras inga konsekvenser i fråga om behovet av jordbruksekonomisk expertis för rådgivning. Denna viktiga fråga glider propositionen förbi med den oomstridda hänvisningen till att upplysningsverksamheten bör stödja sig på rön från en forskning som är lämpligt inriktad med hänsyn till de föreliggande lönsamhetsproblemen. Som lösning av jordbrukets rationaliseringsverksamhet för den framför oss liggande tiden är proposition nr 148 inte tillfredsställande. Detta beror främst på underlåtenheten att däri ta positiv ställning till driftsrationaliseringen, till skogskompletteringsproblemet kapitalfråga liksom till rationaliseringsverksamhetens kapitalfråga i dess helhet samt till de avgörande faktorerna för strukturrationaliseringen. Över huvud taget kommer en oberättigad övertro till synes på storleksrationaliseringens förmåga att komma till rätta med frågan om förbättring av jordbrukarnas arbetsinkomst. Även beträffande storleksrationaliseringen blottar propositionen en alltför stark tilltro till nyttan av statliga reglerings- och bidragsåtgärder.

I fråga om sådana åtgärders verkningförmåga finns erfarenhet att hämta från de tio år under vilka rationaliseringsverksamheten bedrivits. Vad angår målsättningen för den yttre rationaliseringen uttalade 1947 års riksdag, att statsmakterna i sin rationaliseringsverksamhet ej borde medverka till bildande av större brukningsenheter än basjordbruk. Det borde ankomma på jordbrukarna själva att bedöma, när förutsättningen för bildande av större jordbruk förelåge, och att vidtaga de åtgärder som erfordrades för detta ändamål.

Det är intressant att sammanställa denna riksdagens skrivning med den utveckling som redovisas ha skett mellan jordbruksräkningarna 1951 och 1956, en tid då lantbruksnämnderna varit i full verksamhet. Basjordbruken, som skulle rationaliseras fram, har *minskats* från 59 790 till 59 561 eller med 229 stycken. En viss förändring har dock rationaliseringen medfört i fråga om basjordbruken. De mindre på 10–15 hektar har minskats med 668, medan de större på 15–20 hektar ökats med 439 stycken. Normjordbruken, vilkas tillskapande 1947 års riksdag överlämnade åt jordbrukarna själva, har ökats med 760 brukningsenheter.

Vid bedömning av denna sista siffra bör hållas i minne, att normjordbruksbildningen försvårats av jordförvärvslagets bestämmelser och bristen på kapital i de för jordbrukarna vanliga låneformerna. De bestämmelser

som återfinnes i jordförvärvslagens 4 § mom. 2 och 3 måste anses särskilt hindrande för kompletteringsköp vid bildande av så stora brukningsenheter som normjordbruk. Däri stadgas nämligen, att förvärvstillstånd skall vägras om fånet gäller en för sitt ändamål lämplig brukningsenhet. Med 1947 års målsättning måste givetvis basjordbruk anses lämpade för sitt ändamål och uteslutna från att ingå som del i bildande av större jordbruk.

Jordförvärvslagens stadgande om obligatorisk prövning av jordförvärv utanför den trängre släktskapskretsen betyder också hinder för skapande av större brukningsenheter. Icke ovanligt är att, sedan ett köp i kompletteringssyfte kommit till stånd, grannar som förut hållit sig avvaktande uppträder och gör gällande, att de bör ha bättre rätt än köparen att få överta fånet. Därefter följer långa förhandlingar med överklaganden o. d., vilket verkar avskräckande på en initiativtagare. Detta är inte betydelselöst, då tillfällen till kompletteringsköp för bildande av större jordbruk inte är flera än de utbud som varje år göres. Vi anser, att jordbrukares köp av jord för komplettering av sina jordbruk bör vara undantagna från tillämpning av jordförvärvslagen. Med hänsyn till nuvarande läge bör detta undantagande ske snarast möjligt och utan att avvakta jordlagsutredningens ståndpunktstagande till lagens framtida utformning.

Kapitalanskaffningen är av stor betydelse för möjliggörande av en storleksrationalisering, och kapitalanskaffningsfrågan är över huvud taget otillfredsställande löst för jordbrukets del. RLF:s extra förbundsstämma har särskilt understrukit detta, och vi instämmer helt i stämmans uttalande om jordbrukets behov av att erhålla krediter på skäliga villkor. Propositionens förslag om ökning av lånegarantibeloppen för vissa rationaliseringsändamål är därför välkommet men i förhållande till det föreliggande behovet av kapital för jordbruket alldeles otillräckligt. Hypoteksföreningarnas ackumulerade behov av att få skaffa kapital bör beaktas. Det torde inte finnas något skäl att längre bibehålla riksbankens emissionskontroll å lånemarknaden. Reglerna för ställande av in-teckningssäkerhet vid belåning av jordbruksfastigheter bör överses, såsom för flera år sedan motionerats om från vårt håll. Vi hänvisar i övrigt till den år 1958 lämnade motionen II: 227 om utredning av jordbrukets och småföretagsamhetens kapitalfråga.

Slutligen vill vi i detta sammanhang understryka driftsrationaliseringens betydelse. Denna underströks starkt redan i högerns partimotion om jordbruksfrågorna år 1947. Med anledning av denna motion uttalade utskottet, att »på lång sikt torde för övrigt sannolikt just rationaliseringen av driftsförhållandena komma att bli den del av rationaliseringsverksamheten, som för jordbruket i dess helhet får den största betydelsen». Detta uttalande har alltså giltighet. Den yttre rationaliseringens möjligheter är av här förut nämnda skäl begränsade. De inre rationaliseringsåtgärderna blir till avsedd nytta först om de ingår i driftsekonomiska rationaliserings-

åtgärder. Båda yttre och inre rationaliseringsåtgärder medför i allmänhet stora behov av kapitalinvesteringar, som kanske i en tid med sjunkande penningvärde inte är avskräckande men svåra att ordna. De driftsekonomiska rationaliseringarna är mindre kostnadskrävande och ger i allmänhet snabbare resultat.

Från jordbruksekonomisk sakkunskap framhålles det ensidiga i att jordbrukets storlek bedömes endast efter arealstorleken och att därför önskvärdheten av storleksrationalisering knytes vid den ytvidd av odlad jord som jordbruksföretaget disponerar. Storleken kan emellertid mätas på annat sätt, t. ex. i antalet sysselsatta personer, i antalet arbetstimmar som krävs för dess skötsel, i storleken av investerat kapital eller i omsättningens storlek. Konstaterat är att arbetsinkomsten har ett starkare samband med omsättningen än med åkerarealen. Om i målsättningen för statens stöd åt rationaliseringsverksamheten ingår just att skapa flera brukningsenheter med en med industriarbetarnas jämförbar arbetsinkomst, bör enligt vår mening driftsrationaliseringen ägnas en betydligt större uppmärksamhet än hittills. Att tillhandahålla jordbrukarna expertis för rådgivning i driftsekonomiska frågor torde vara av större betydelse än bidragsgivning för storleksrationalisering.

Propositionens förslag om ersättande av långivning ur statens avdikningslånefond med kreditgarantivning anser vi böra avslås. Enligt jordanslagsutredningen föreligger starkt vägande skäl för såväl den enskilde som det allmänna för bibehållande av den nuvarande formen för låneverksamhet. I propositionen erkännes att det kommer att uppstå vissa praktiska svårigheter vid ordnandet av erforderlig säkerhet, när det gäller kreditgaranti till en sammanslutning av delägare i ett torrlägningsföretag. Vi anser att det inte finns någon anledning att skapa sådana svårigheter, då nuvarande system fungerat väl.

Vi anser att dessa frågors omfattning motiverar att riksdagen får ta god tid på sig för att åstadkomma behövliga förbättringar och att ur denna synpunkt propositionens behandling bör uppskjutas till höstriksdagen. För det fall detta ej sker hemställer vi med hänvisning till ovanstående,

att riksdagen måtte

A. avslå Kungl. Maj:ts förslag om avveckling av avdikningslånefonden;

B. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla

dels att Kungl. Maj:t måtte till höstriksdagen framlägga förslag till upphävande av jordförvärvslagens bestämmelser i fråga om jordbrukares rätt att inköpa jord för komplettering av brukningsenheternas areal,

dels att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning angående jordbrukets kapitalproblem,

dels att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till ordnan-

de genom hushållningssällskapen av driftsekonomisk rådgivning.

Stockholm den 5 maj 1959

Einar Hægglom

Jarl Hjalmarson

Rolf Eliasson
i Moholm

Nils Agerberg

Jöns Nilsson
i Båstekille

Eric Nilsson
i Svalöv

Ernst V. Staxäng

Leif Cassel

Tage Magnusson

Carl Eric Hedin

Märta Boman

Lennart Stiernstedt

Carl-Wilhelm Lothigius Fredrik-Adolf Hamilton